

Andreas Nilsson & Aila Peterson

Väntan

”Det finns en sjö och sedan aldrig mer”

En diskret sorti ur livet. Poeten Hjalmar Gullberg tog på sig sin badrock och vandrade ner till stranden vid sjön Yddingen där han tog sitt liv. Hjalmar Gullberg lämnade ett brev efter sig till sin trolovade:

...Nu kan jag inte längre och det står fast som jag redan skrev i januari och upprepat för så många: aldrig mer trachotymeras och respirator. Om jag nu skall få ett slut på min ångest och fruktan så hoppas jag att den plats där jag vinner detta inte ska bli en ond plats utan en god och vacker.

Det finns en sjö...
Din egen Hjalmar.

Det finns en sjö... en strof ur dikten som i den stunden blev verklighet. Det var den 19 juli 1961.

Den 9 september 2016, sitter Amina¹ från Afghanistan och undertecknade på stranden vid samma sjö intill Yddingestrands flyktingboende. Det är en varm höstdag, sjön ligger i ett vackert soldis.

Amina har tårar i ögonen. ”Jag har så mycket jag vill uttrycka, här inne. Men det är så svårt.” Hon finner det svårt att fortsätta. Hennes hopp om ett liv i Sverige finns inte längre och hemska minnen från händelser i Afghanistan och Iran dyker ständigt upp i minnet. Det är ett år sedan hon och hennes familj flydde över Turkiets berg på en strapatsrik färd med en häst. Amina var gravid och hennes man hade skadat benet. De

sov i skogen på kartonger. ”Mamma du behöver inte vara rädd, hästen är snäll”, berättar hon att dottern som var 3 år tröstade. I Ungern var polisen brutal och de tvingades att ge sina fingeravtryck. De är nu rädda att skickas tillbaka dit och väntar på migrationsverkets besked. Nu är varje gryning en upprepning – och samtidigt kanske ett svar.

EN FLYKTINGDOKUMENTATION

Malmö Museer besöker Yddingestrands flyktingboende första gången senhösten 2015. Vi är där för att dokumentera glimtar av den flyktingtillströmning som anses vara den största som nått Sverige sedan andra världskriget. Dokumentationen är en del av ett större dokumentationsprojekt i samverkan mellan Regionmuseet i Kristianstad, Kulturen i Lund och Lunds universitet. På boendet bor just då ca 70 personer, de flesta från Syrien och några från Afghanistan.

Vi blir snabbt inbjudna på te hos en av familjerna och vi blir varmt mottagna i deras enrummare. Det blir början på en nära dokumentation där vi följer familjens väntan på beslut under 2 år. Dokumentationen blir en inblick i två parallella världar: en värld där hoppet hos individen till en början fortfarande finns och en annan där den politiska agendan och verkligheten i samhället finns.² Två världar som blir påtagliga i samtalen och som vi också måste förhålla oss till. Det är något som också platschefen på boendet berättar om:

Det är svårt att inte påverkas när man ser människor som kommit till Sverige och är glada, som äntligen tror på ett liv. Men den blicken av glädje har förvandlats till förtvivlan. De ser ingen utväg, de säger jag vill ta livet av mig. Jag får svara: det finns det alltid, vi kan jobba på det. Men det finns det inte, många kommer få negativt.

FÖRVÄNTAN

Det är den 26 februari 2016. Sameer lyssnar på Aminas mage. Hon är nu i vecka 37 och känner att det snart är dags att föda. De minns när de nådde Sverige: "Vilken lättnad! Åh, få sova tryggt utan att vara på flykt."

"Om vi får stanna vill vi inte ha pengar. Jag vill jobba. Sameer med. Dottern kan gå i skolan. Jag såg när de hämtade soporna här på campen. Ni har så lätt i Sverige! Inga tunga lyft. En maskin gjorde det. Jag kan arbeta och tömma sopor varje dag!" Hon skrattar.

Amina berättar att hon vill hjälpa andra som befinner sig i liknande situation. De som lever sitt liv "on hold" och de flyktingar som kommer nya. Att inte ha ett nummer är som att inte existera, menar hon. Livet på campen består av många frågor men få svar.

TID FÖR INTERVJU

Familjen har fått datum för intervju hos Migrationsverket den 31 augusti 2016.

Vi besöker dem fem dagar innan. De är oroliga och berättar att deras grannar fått avslag på sina uppehållstillstånd och att inga flyktingar som bor på campen från Afghanistan, har fått stanna.³ Säkerhetsläget fram till oktober 2016 bedöms inte som akut av Migrationsverket. Sameer undrar vad jag och Andreas tror om deras framtid: ”Kommer vi få stanna tror ni?”

Amina fortsätter:

Jag har föräldrar och syskon kvar i Afghanistan. Jag ringde syster och grät. Det var ett terrordåd av talibaner och jag var orolig. Min syster svarade inte. När hon svarade var jag så oroad. Hon grät och jag med. Min pappa blev arg. – Varför gråter du? Du ska vara glad. Du är i Sverige nu, i trygghet!

Familjen Amina tillhör hazarerna som är en av de äldsta etniska folkgrupperna i Afghanistan. 1994 tog talibanerna över Kabul och då genomfördes våldsamma attacker mot områden där hazarer bodde. I augusti 1998 kom talibanerna till Mazar Sharif. En etnisk rensning påbörjades. Sjukhus, vårdcentraler och bostäder genomsöktes och många hazarer dödades.

Talibanregimen föll 2001. Deras nuvarande övergripande mål är att avsätta regeringen i Kabul och upprätta en självständig, shariastyrd stat. Man vill också få bort alla internationella styrkor från landet. Något som extremistgrupper som IS också verkar för (Salsal 2015).

Amina vittnar om hur hazarer kidnappas på vägarna till och från städerna och byarna. En del försvinner och hittas inte levande.

De flesta hazarer är shiitiska muslimer och de utgör majoriteten av de som flyr från Afghanistan. Många flyr till Iran och Pakistan. I Iran ingår inte hazarer i det iranska systemet och de saknar rättigheter som exempelvis att få gå i skolan. I Pakistan är deras rörlighet begränsad av staten. Familjen Amina bodde också under ett par år i Iran. Där fortsatte diskrimineringen av folkgruppen och gör så fortfarande. ”Vi är hazarer och skräp i Afghanistan för talibanerna. Vi har samma Gud men ber för olika saker”, säger Amina.

MIGRATIONSVERKET

Vi möter familjen i lunchpausen utanför migrationsverket. Lunchen består av frallor och Coca Cola. Vi har inte tillträde att följa med in. Sameer har intervjuats under 4 timmar på förmiddagen. Han är mycket trött. Amina ser tård ut, hon säger inte mycket. Dottern gråter.

Senare under eftermiddagen svimmar Amina under intervjun och ambulans tillkallas. Hon skrivs ut från psykakuten under kvällen och återvänder till familjen på campen. Efter ett par dagar berättar hon att frågorna som ställdes om hennes situation i Afghanistan var mycket psykiskt påfrestande och att känslan av att inte bli trodd kändes överväldigande. Amina inväntar besked om en ny tid för intervju.

PÅ MUSEET

Olika kulturarv och bakgrund. Vi vill bjuda igen som tack för all gästfrihet och delaktighet i intervjuer. Familjen kommer till vår arbetsplats på Malmö Museer. Det blir en paus i deras väntan och de säger att de känner sig som en familj igen.

CAMPEN SKA STÄNGAS

Det har snart gått två år sedan familjen kom till Sverige. Aminas jurist meddelar att de med största trolighet kommer att få ett negativt besked. Efter flera år på flykt har familjen inget hem, det hus de haft existerar inte. Hennes dotter pratar nu svenska, går på dagis och har fått vänner.

I slutet av april 2017 meddelas de boende på Yddingstrand att campen ska stängas i maj. Nya asylsökande ska flytta in. Den här gången ensamkommande ungdomar.

Vi frågar platschefen för Yddinge flyktingboende vart familjen ska förflyttas:

Till olika platser. Familjen Amina skickas vidare till Växjö. Ett boende med 360 personer. Vad kommer hända med dem där? Jag vet inte och jag vill inte veta... jag menar Amina... det tog ett år innan hon fick hjälp på lasarettet i Trelleborg, kurator, psykolog. Vad ska hända i

Växjö? Börja om från början? Det är inte säkert hon får stöd. Hon får vänta ytterligare på beslut igen. Och vad har vi gjort då? Förstört ännu en familj?

Att vänta i två år, varken ja eller nej. Det är lite långt. Skulle deras ärende blivit behandlat snabbare så skulle de inte hunnit bosätta sig här.

Har du utsatt dessa människor för sådan psykisk påfrestning utan svar under så många år då anser jag att de ska få tillstånd att stanna. Sedan får myndigheterna granska sig själva, varför det tagit så lång tid. Det ska inte gå ut över människorna.

De mesta folk säger när de får negativt besked är: Varför tog det så lång tid?

När Amina och de andra boende kommer till mig och gråter: Vad ska vi göra? Varför behandlar de oss så? De är förtvivlade över situationen. Vad ska jag svara? Jag har inga svar. Jag ser hur de bryts ner dagligen. Och jag måste hålla masken och säga att Migrationsverket är överbelastade och så och så. Men jag ljugar för dem! Jag håller dem lugna som en gris eller lamm innan slakt. Det känns så. Det är väldigt tufft när jag vet att många här kommer få negativt besked. Hur kommer det att kännas när jag får reda på att någon tagit livet av sig? Det är jag i min yrkesroll som gett dem lugnet för att skydda Migrationsverket.

Vi brister på många sätt. Vi glömmer att vi har med människor att göra. Vi måste sätta oss ihop och lösa detta, kommuner, platschefer. Hur kan vi få dessa människor till produktiva medborgare. Det finns människor som har erfarenheter och tankar och lösningar på många problem, inte bara hos mig. Kanske är det dags att man ska börja lyssna lite grann. Alla politiker och myndigheter. Öppna er dörr lite grand. Det handlar om att vi vet hur situationen ser ut i verkligheten. Sedan kan ni fatta era beslut därefter.

Dagen för flytten kommer och stämningen är låg. Många tar farväl av varandra. Men familjen Amina har valt att säga nej till flytten. De vill inte rycka upp dottern från hennes trygghet. De stannar på vinst och förlust tills de blir "utkastade" från boendet. Kanske kan de hitta en lägenhet själva i Svedala, säger Amina.

SISTA INTERVJUN

Jag känner mig inte bekväm i samtalet som jag alltid gjort med familjen och Amina. Hon verkar för första gången oroad över hur vårt material ska användas. Amina är inte sig lik, jag upplever henne mer tillbakadragen och tom i sitt ansiktsuttryck: Hon visar inte så mycket.

Jag ställer frågor om religion som hon brukar vilja tala om. Hon förstår inte frågan. Hon vill inte prata om religion. Likaså vill hon inte svara på frågor om henne och hennes man. Jag får en känsla av att tolken inte översätter allt Amina säger. Vid ett tillfälle börjar Amina tala engelska istället för dari. Kanske hade en kvinnlig tolk skapat bättre förutsättningar för ett öppnare samtal, tänker jag.

SAMTAL UTAN TOLK

När de andra har gått stannar jag kvar. Vi sätter oss på den luddiga mjuka mattan på golvet. Det är något Amina vill berätta. Hon säger att det var svårt att säga vissa saker då hon träffat mannen (tolken) på sjukhuset då hon var där.

Det hon exakt berättar kan jag av etiska och säkerhets skäl inte dela med mig. Men det sätter hennes psykiska stress och ohälsa efter intervjuer på migrationsverket och sjukhusbesöken i ett annat perspektiv. Det förstår jag nu och vår dokumentation sätts i en annan dager, etiskt. Ett positivt beslut från Migrationsverket verkar om än viktigare.

Vi pratar vidare om kvinnans roll och plats i Afghanistan. Amina tar upp mobilen och visar hur en kvinna som åkt motorcykel straffas öppet och får ta emot slag från taliberna. Hon berättar om oskuldhets tester, sexuella trakasserier och allmänna spöstraff för kvinnor. Efter vårt samtal är hon lättad, säger hon. Det är tungt att bära allt inombords, menar hon.

BESLUTET

Det är juli 2017 och jag får ett oväntat samtal från Amina som säger:

”We got it! Aila, vi får stanna!” Glädjen är stor. Det är snart dotterns 5-års dag och familjen har fått uppehållstillstånd. Fantastiska nyheter. En fest ordnas på campen för alla vänner, boende och volontärer för att fira.

Efter beskedet, i augustimånad, flyttas familjen till en av Migrationsverkets lägenheter i ett annat län. Jag och Amina talas vid någon månad senare efter flytten. Dottern går inte på förskola och är ledsen. Hon saknar vännerna i Skåne och har fått tillbaka sina sömnsvårigheter, berättar Amina. Amina går på SFI och vill börja arbeta. Familjen letar själva efter en lägenhet i södra Skåne medan de väntar på ytterligare en flytt. Var i Sverige det kommer att bli kan inte Migrationsverket ge besked om ännu.

EFTERORD – ETT DUBBELT UPPDRAG

Under projektets gång har vi fått frågor om hur vi förhåller oss till dem vi intervjuar. Det är svårt att svara på i korthet. Vissa har varit ensamkommande minderåriga, andra vuxna. Några har velat dela med sig av traumatiska händelser, andra har gjort det mer distanserat eller svepande.

Att följa människor på deras resa i det nya landet och intervju dem sätter oss på sätt och vis i ett dubbelt uppdrag. Ena sidan utgörs av ett insamlande av kunskap och berättelser till arkiven, den andra är ett moraliskt och etiskt uppdrag. Vad det senare innebär är inte så uttalat.

I de första intervjuerna som gjordes på Yddinge flyktingboende använde vi oss av en intervjumall med 10 relativt öppna frågor. Sedan gick vi över till mer ostrukturerade intervjuer där respondenten själv guidade i samtalen. Mitt förhållningssätt i intervju-situationerna har delvis förändrats under vägen. Det har kommit att handla mer om att mötas i dialog, att vara genuint intresserad av vad den andra står för när det gäller värderingar, livsval och undringar. Att inte påverka respondentens utsaga genom att visa gillande eller ogillande är i sådana situationer nästintill omöjligt. Vi är människor och reagerar på varandra. I en intervjusituation uppstår en dynamik. Det för berättelsen vidare i kommunikationen mellan oss. Det genererar kunskap.

Det är dock en balansgång att förhålla sig till så att den personliga tolkningen och viljan att förstå och bekräfta varandra inte tar över intervjuen/samtalet.

Projektet har gett oss lärdomar om ensamkommande ungas, vuxnas och familjer på flykts livssituation och erfarenheter. Men det har också gett ytterligare en dimension och ett dubbelt förhållningssätt: att vara intendent från ett museum men också att vara närvarande medmänniska i svåra situationer. Det är viktigt att betona det dubbla ansvaret, särskilt då man följer och dokumenterar människor i sköra situationer och förvaltar deras ofta djupa upplevelser under flera års tid.

Personliga berättelser berör men ger också värdefull kunskap som ökar förståelsen och för oss närmare varandra. Under arbetet har vi successivt också insett språkets betydelse i detta, hur ord som ”intervju”, ”dokumentation” och ”arkivering” inte alltid ger positiva associationer och där det kan vara av vikt att hellre tala om ”samtal” och att ”samla in berättelser” som människor kan lära av i framtiden.

Aila Peterson har genomfört intervjuerna och skrivit texten

Andreas Nilsson har tagit fotografierna

REFERENSER**KÄLLOR**

Intervjuer, fotodokumentation och samtal med familjen Amina, 2015-2017

Intervju med platschef för Yddingestrands flyktingboende, 2016-12-14 och 2017-04-27

DIGITALA KÄLLOR

Migrationsverket. (2016). *Frågor och svar om Afghanistan*. 24 november. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-11-24-Fragor-och-svar-om-Afghanistan.html>

Migrationsverket. (2016). *Försämrat säkerhetsläge i Afghanistan*. 8 december. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-12-08-Forsamrat-sakerhetslage-i-Afghanistan.html>

Migrationsinfo.se. (2017) *Forskning och statistik om integration och migration i Sverige*. 24 februari. <https://www.migrationsinfo.se/fragor-och-svar/hur-manga-kommer-utvisas-2016/#fn-4058-1>

Resare, N. (2016). Frågor och svar om utvisningar till Afghanistan. *Blankspot*. 21 december. <https://www.blankspot.se/fragor-och-svar-om-utvisningarna-till-afghanistan>

Salsal förening i Sverige, SFS. (2015) *De flesta flyktingarna från Afghanistan*. 29 mars. <http://www.salsal.se/radio-salsal%D8%B1%D8%A7%D8%AF%DB%8C%D9%88-%D8%B5%D9%84%D8%B5%D8%A7%D9%84/de-flesta-flyktingarna-fran-afghanistan>

Svenska Afghanistankommittén. (2017). *Afghanistans befolkning*. 10 maj. <https://sak.se/afghanistan/befolkning>

LITTERATUR

Gullberg, H. (1952). *Dödsmask och lustgård*. Stockholm: Norstedts

Thott, G. (1991). *Många ansikten*. Stockholm: Albert Bonniers förlag

NOTER

1. Namnen på de som intervjuats är fingerade.
2. Fram tills slutet av november 2016 har ca 1600 afghanska ensamkommande barn beviljats uppehållstillstånd i Sverige, drygt 500 har fått avslag. Totalt för alla afghanska asylärenden är motsvarande siffror ca 2700 bifall och ca 3500 avslag efter prövning av skyddsbehov (siffror fram till 30/11 2016, Migrationsverkets hemsida angående nya säkerhetsläget i Afghanistan).
3. Under 2016 avgjordes totalt 111 979 asylärenden (Migrationsinfo.se). Den 5 oktober 2016 skrev Sverige ett återtagandeavtal med Afghanistan. Som grund låg en tidigare överenskommelse mellan EU och Afghanistan. Flyktingar som fått avslag på sin asylansökan ska lättare kunna sändas tillbaka. Sveriges regering vill att afghanerna ska resa självmant men om det inte sker kommer de att utvisas med tvång. Avtalet ska: ”stödja ett värdigt, säkert och ordnat återvändande till Afghanistan” och ”uppnå full respekt för internationella mänskliga rättigheter och humanitära normer” (Resare 2016 samt Migrationsverket 2016). Två månader senare, december 2016, bedömer Migrationsverket säkerhetsläget som försämrat i Afghanistan. I ett nytt rättsligt ställningstagande redogör verket för den aktuella situationen och vilken betydelse den har för de rättsliga bedömningarna (Migrationsverket 2016). Migrationsverkets senaste uppdatering av säkerhetsläget i Afghanistan daterat den 29 augusti 2017 har nämnt shiitiska muslimer som riskgrupp, personer vars situation ska särskilt beaktas och har riktat våld mot sig.